

IFLA/UNESCO МАНИФЕСТ ЗА ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ - СРПСКИ ПРЕВОД

Предраг Ђукић, predragd@bgb.rs
Библиотека града Београда
Богдан Трифуновић, bogdan@sacak-dis.rs
Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак

*IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке*¹ (у даљем тексту Манифест) као званичан документ IFLA уобличен је током председавања Клаудије Лукс (Claudia Lux, 2007-2009) овом најзначајнијом међународном библиотечком организацијом. Манифест пружа основне принципе за подршку библиотекама у спровођењу одрживих и интероперабилних активности у дигитализацији библиотечно-информационе грађе, са циљем превазилажења проблема дигиталног јаза као кључног фактора достизања “Миленијумских развојних циљева” (Millennium Development Goals) Уједињених нација (УН). Овим

документом дигиталне библиотеке, као “збирке дигиталних објеката потврђеног квалитета које су доступне на вебу”, дефинишу се и као неизоставни чиниоци приступа информацијама и очувања националне баштине.

Управни одбор IFLA одобрио је Манифест у коначној верзији децембра 2010, док је UNESCO прихватио документ на својој Генералној конференцији 2011. године, чиме је настављена пракса подршке и сарадње двеју институција на успостављању оквира за развој високо квалитетних библиотечких услуга. Захваљујући томе чланице IFLA имају ширу основу за заједнички рад са државама-чланицама UNESCO у контексту е-стратегија за побољшање приступа информа-

¹ <http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-manifesto-for-digital-libraries>

цијама и развој. Истовремено, чланице IFLA добијају и темељнију подршку за лобирање и имплементацију активности из области дигитализације.

Превод Манифеста на српски језик инициран је током рада Радне група за израду Правилника за дигитализацију библиотечно-информационе грађе и извора децембра 2011. године. Радна група (у саставу Весна Ињац из НБС, Новка Шокица из БМС, Татјана Брзуловић Станисављевић и Адам Софронијевић из УБСМ, Предраг Ђукић из БГБ и Богдан Трифуновић из ГБ Чачак) проценила је да је превод оваквог документа пожељан и потребан за стручну јавност у Србији, нарочито услед израде Правилника за дигитализацију библиотечно-информационе грађе и извора и плана да он ступи на снагу током 2012. године. Предраг Ђукић и Богдан Трифуновић су превели Манифест у јануару 2012. године.

IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке²

Премошћавање дигиталног јаза: омогућавање доступности светског културног и научног наслеђа за све

Дигитални јаз је информациони јаз

Премошћавање дигиталног јаза је кључни фактор у достизању Миленијумских циљева развоја Уједињених нација. Приступ изворима информација и средствима комуникације подстиче развој како здравства и едукације тако и културе и економије.

Дисеминација информација омогућава грађанима да учествују у процесу доживотног учења и едукације. Информације о достигнућима у свету омогућавају свима конструктивно учешће у развоју сопственог друштвеног окружења.

² IFLA/UNESCO Manifesto for Digital Libraries (Манифест за дигиталне библиотеке), <http://www.ifla.org/files/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto.pdf>

Једнак приступ културном и научном наслеђу човечанства је право сваке особе, што доприноси промовисању учења и разумевања богатства различитости света, не само за ову него и за све будуће генерације.

Библиотеке су дуго времена главни посредници у неговању мира и хуманих вредности. Библиотеке сада раде дигитално, и њихове дигиталне услуге отварају нови пут ка универзуму знања и информација, повезујући културе изван географских и друштвених оквира.

Дигиталне библиотеке

Дигитална библиотека је збирка дигиталних објеката потврђеног квалитета доступна на вебу. Дигитални објекти су створени или прикупљени и организовани према међународно прихваћеним принципима за развој збирки и доступни су на кохерентан и одржив начин, подржани услугама неопходним за проналажење и коришћење извора од стране корисника.

Дигитална библиотека чини саставни део услуга библиотеке, примењујући нове технологије како би се обезбедио приступ дигиталним збиркама. У оквиру дигиталне библиотеке збирке се креирају, управљају и бивају доступне одређеној заједници или низу заједница на брз и економски приступачан начин.

Заједничка дигитална библиотека омогућаје јавним и истраживачким библиотекама формирање мреже дигиталних информација као одговор на потребе информационог друштва. Интероперабилност система свих партнера у заједничкој дигиталној библиотеци поставља се као неопходан предуслов.

Дигитална библиотека употпуњује задатак дигиталних архива и иницијатива за очување извора информација.

Задатак и циљеви

Задатак дигиталне библиотеке јесте да омогући директан приступ изворима информација, како дигиталним тако и аналогним, на

организован и меродаван начин и тако повеже информационе технологије, образовање и културу у савременим библиотечким услугама. Како би овај задатак био остварен потребно је стремити следећим циљевима:

- Подршка дигитализацији, приступ културном и научном наслеђу као и његово очување и заштита.
- Обезбеђивање приступа изворима информација прикупљених у библиотекама, за све кориснике, уз поштовање права интелектуалне својине.
- Изградња интероперабилног система дигиталне библиотеке у сврху промоције отворених стандарда и отвореног приступа.
- Подршка кључној улози библиотека и информационих услуга у промоцији заједничких стандарда и примера добре праксе.
- Изградња свести о хитној потреби осигурања сталне доступности дигитализоване грађе.
- Повезивање дигиталних библиотека са истраживачким и развојним мрежама великог капацитета.
- Искоришћавање међусобног приближавања комуникационих медија институција како би се креирао и дисеминирао дигитални садржај.

Креирање садржаја, приступ и чување

Изградња дигиталне библиотеке подразумева постојање извора садржаја у дигиталном облику, без обзира да ли се ради о дигитализованом или изворно дигитално рођеном садржају.

Многе државе су донеле сопствене програме дигитализације а многе друге ће учинити исто, како је договорено на Светском самиту о Информационом друштву³. ИФЛА снажно

³ World Summit on the Information Society (Светски самит о информатичком друштву), друга фаза, Тунис 2005: 'Agenda for the Information Society' (Агенда за информатичко друштво), пасус 93.

подржава и охрабрује како националне тако и међународне стратегије дигитализације, као и појединачне и партнерске иницијативе библиотека. Дигитализација омогућава стварање виртуелних збирки које обједињују грађу са више континената. Дигитализација такође има и заштитну улогу у случајевима оштећења изворних докумената и медија.

Производи поступка дигитализације морају бити сачувани исто као и изворно дигитално рођена грађа. Свака иницијатива за покретање дигиталне библиотеке мора укључивати и план за дигитално чување од стране надлежног тела.

Дигитална библиотека служи као окружење које повезује збирке, услуге и људе у сврху подршке животном циклусу стварања, дисеминације, коришћења и чувања података, информација и знања.

Интероперабилност и одрживост су кључни за визију дигиталних библиотека које имају могућност међусобне комуникације.

Дигиталне библиотеке које у складу са опште прихваћеним и отвореним стандардима и протоколима унапређују дисеминацију и приступ светском знању.

Имплементација Манифеста

ИФЛА охрабрује националне владе, међународне организације и спонзоре да препознају стратешки значај дигиталних библиотека и да активно подржавају њихов развој. Учешће у програмима масовне дигитализације доприноси ширем омогућавању приступа културним и научним изворима информација и унапређује одрживост националних и међународних иницијатива дигиталних библиотека током времена.

Конкретна правна и финансијска подршка националних и локалних органа управљања је неопходна како би се премостио дигитални јаз и обезбедила одржива доступност. Свака дугорочна стратегија мора

имати за циљ премошћавање дигиталног јаза и ојачавање развоја образовања, писмености, културе и, пре свега, да обезбеди приступ информацијама.

Премошћавање дигиталног јаза такође наглашава потребу за акцијом одређених органа власти, како би се информациона писменост уврстила у програм образовања и да се подигне свест о томе да се обиље вредних информација из прошлости не налази у дигиталном облику.

ИФЛА охрабрује библиотеке да сарађују са другим институцијама културног и научног наслеђа, како би обезбедиле богатство и различитост дигиталних извора који подржавају образовање и истраживање, туризам и креативне индустрије.

Консултације са носиоцима ауторских права и кључним чиниоцима су фундаменталне. Креатори и имплементатори дигиталних библиотека се морају у потпуности консултовати са локалним заједницама, чије се покретно и

непокретно културно наслеђе планира дигитализовати, како би се осигурало да њихова права и жеље буду поштовани. Имплементација дигиталне библиотеке мора пружати једнаку подршку приступу садржаја, имајући у виду посебне потребе особа са инвалидитетом.

Носиоци власти би требало да буду свесни да активно планирање дигиталних библиотека на било ком нивоу (националном, регионалном и локалном) треба да покрије следећа питања:

- Обучено особље
- Одговарајући простор и инфраструктуру
- Интегрисано планирање за библиотеке и архиве
- Финансирање
- Постављање циљева

Националне е-стратегije, а према препоруци Светског самита о Информационом друштву⁴, могле би поставити чврсту полазну основу за планирање дигиталних библиотека.

4 Videti: World Summit on the Information Society (Светски самит о информатичком друштву), Женева 2003: акциони план, правац акције С1, пасус 8; Тунис 2005, 'Agenda for the Information Society' (Агенда за информатичко друштво), пасус 90.